PREJAVY ZAHRANIČNEJ MIGRÁCIE A ICH VNÍMANIE DOMÁCIM OBYVATEĽSTVOM NA MODELOVOM ÚZEMÍ MESTA HUMENNÉ

Michal Bilic, Alfred Krogmann

Abstract

Paper is focused on analyzing the perception of integration of foreigners by majority population on a local level. Research was conducted on the model territory – Humenné town, where was placed an asylum center of Ministry of Interior Slovak Republic. Opening of an asylum center brought to majority people many doubts, fear and prejudices. The aim of the research was to determine through perceptive research the current opinions and attitudes and also examine the (in) validity of hidden prejudices of majority towards to foreigners who are placed in the local asylum center.

Keywords: integration, perception, asylum seeker, refugees

Úvod

Problematica vzťahov medzi domácim obyvateľstvom a cudzincami, ktorí prichádzajú na naše územie, je pomerne široká a odráža viaceré sociologické tendencie a trendy súčasnej spoločnosti na Slovensku s typickou názorovou polaritou. Otvorenosť a tolerancia na jednej strane sa strieda s názormi xenofóbie, intolerancie a rasizmu na strane druhej, vyplývajúcimi zo strachu z multikulturalizmu a vnútornej potreby zachovania národnej a kultúrnej identity v národnostne nie celkom homogénnej krajine.

Domáce obyvateľstvo vníma cudzincov rôzne. Pozitívne, ak cudzincov vnímajú ako prvok obohacujúci autochtónne obyvateľstvo a jeho prostredie, alebo negatívne, ako rušiaci element, zasahujúci negatívne do ich tradičného a vžitého. Ako konštatuje Veselovský (2008; 2009), subjektívne vnímanie jednotlivca závisí na kultúrnosti prostredia, geografických podmienkach a spôsobe života. A tak ako vo väčšine prípadov, i v Humennom bolo otvorenie azylového zariadenia sprevádzané mnohými negatívnymi postojmi a aktivitami domáceho obyvateľstva, ktoré vyplývali predovšetkým zo strachu z nepoznaného a nového. Iba 56% obyvateľov nemalo výhrady voči jeho umiestneniu (TASR, 2006). Prevládali najmä obavy z nárastu trestnej činnosti a zanesenia chorôb, ktoré sa postupom času ukázali ako neopodstatnené.

Naším cieľom bolo preto zistiť, ako vníma majoritná spoločnosť danú problematiku v súčasnosti, po piatich rokoch od otvorenia azylového zariadenia.

Metodika práce

Výskum, ktorý bol zameraný na vnímanie diverzity a formovania postojov domáceho obyvateľstva k problematike zahraničnej migrácie v meste Humenné, možno rozdeliť do troch etáp. Prvá, prípravná - bola zameraná na získavanie a hodnotenie štatistických dát a štúdium tlačových informácií a dokumentov, ktoré sa priamo dotýkajú záchytného tábora. Súčasťou tejto etapy bolo i stanovenie nosnej hypotézy. Vychádzala z poznania, že prítomnosť cudzincov vo všeobecnosti vytvára u domáceho obyvateľstva určité predsudky, narúša vžitú stereotypy ako aj zvyšuje obavy v oblasti udržateľnosti zdravia, bezpečnosti či kvality života. Z toho dôvodu sa domnievame, že *domáce obyvateľstvo nie je otvorené v otázke formovania pozitívneho multikultúrneho prostredia a stavia sa k nej pomerne odmietavo. Samotnú prítomnosť cudzincov vníma ako negatívny zásah do ich vžitého a tradičného kultúrno-spoločenského života.*

Správnosť našej hypotézy sme verifikovali prostredníctvom percepčného výskumu. Dotazník bol vnútorne členený do troch rovín skúmania – kognitívnu, pociťovú (emocionálnu) a transformačnú. Tvorilo ho päť štruktúrovaných otázok s uzavretým typom odpovedí. V tejto časti výskumu boli údaje konzultované a doplnené v spolupráci s Migračným úradom MV SR.

Druhá časť pozostávala z percepčného a terénneho výskumu, ktorý sme doplnili príslušnou fotodokumentáciou. Kvantitatívny výskum bol uskutočnený v októbri 2011 na vzorke 82 respondentov. V rámci dotazovania sme rozlišovali pohlavie a vek respondentov. Dominantnú skupinu respondentov tvorilo obyvateľstvo v produktívnom veku (najmä vo vekovej skupine od 18–29; 30-39 rokov) približne v rovnomernom zastúpení pohlaví (45% muži). Prostredníctvom dotazníka sme priamo v teréne zisťovali názory a postoje domáceho obyvateľstva na problematiku zahraničnej migrácie, konkrétne jej priestorových prejavov a s tým spojené interakcie medzi nimi a cudzincami na lokálnej úrovni. V tejto časti výskumu sme informácie doplnili cieľenými rozhovormi s občanmi mesta Humenné, kde sme sa venovali, medzi iným, aj otázke vnímania prípadných adaptačných impulzov cudzincov domácim obyvateľstvom, ich sociálnou dištanciou voči nim a naopak. Respondenti tak odpovedali na výroky a otázky z dotazníka priamo formou interview.

Posledná časť výskumu bola zameraná na analýzu a syntézu výsledkov percepčného a terénneho výskumu s využitím kontingenčných tabuliek a overenie správnosti stanovenej hypotézy.

Vymedzenie územia

Mesto Humenné sa nachádza na východnom Slovensku približne 50 km od schenghenskej hranice našej republiky s Ukrajinou. Z pohľadu SR ako aj celkovo riadenia a umiestňovania utečencov a žiadateľov o azyl má v rámci štátu

strategické postavenie, nakoľko prevažná väčšina utečencov prichádza do SR cez „zelenú“ slovensko-ukrajinskú hranicu od východu.

Výber modelového územia bol zámerný vzhľadom na lokalizáciu a pôsobenie azylového zariadenia MV SR neštandardne v blízkosti centrálnej časti mesta (mapa 1), v bývalých vojenských kasárňach, ktorých pôvodné využitie stratilo opodstatnenosť.

Mapa 1: Priestorové vymedzenie areálu záchytného tábora MV SR v meste Humenné

Map 1: The spatial definition of the complex of asylum center MI SR in Humenné town

Zdroj: ArcGEO DMR-50-SK; vrezka: Google Earth – Tele atlas, 2012, upravené autormi

Výsledky výskumu

Prvý výrok *„O cudzincoch žijúcich v záchytnom tábore sa vie iba veľmi málo. Mali by sme byť o nich viac informovaní.“* bol zameraný na kognitívnu zložku respondentov (graf 1).

Graf 1: Stanovisko respondentov k výroku „*O cudzincoch žijúcich v našej obci sa vie iba veľmi málo. Mali by sme ich spoznať bližšie.*“ (vyjadrené v % podľa pohlavia)

Graph 1: The opinion of respondents to the statement "About the foreigners living in our city we know a little. We should know more about them." (expressed in % by gender)

Zdroj: Autori, terénny výskum

Prostredníctvom tohto tvrdenia sme sledovali u domácich obyvateľov potrebu spoznať život cudzincov žijúcich v záchytnom tábore a celkovo záujem byť informovaný o danej problematike. Ako však vyplynulo z výskumu, 48% (abs. 39) opýtaných s daným výrokom nesúhlasila. Disponovať bližšími informáciami o cudzincoch, ich živote, dôvodoch, motiváciách, kultúre a pod. nepovažujú za významné. Túto odpoveď uvádzali najčastejšie muži vo veku od 18-29 rokov. Pre takmer 1/3 respondentov (abs. 23; 28%) sú informácie takéhoto druhu pomerne ľahostajné a k problematike sa stavajú pasívne. Väčšiu informovanosť, záujem o bližšie nadviazanie multikultúrneho dialógu a prezentovanie národných kultúr cudzincov by privítalo 24% (abs. 20) opýtaných, predovšetkým ženy (80%) a to najmä vo veku od 18 - 29 rokov.

Pomocou ďalších výrokov sme skúmali pocitové subjektívne vnímanie života cudzincov očami domáceho obyvateľstva (graf 2). Tieto názory vychádzajú z priamej skúsenosti respondentov a preto sú pre výskum takéhoto druhu nosnými. Respondentom boli položené štyri tvrdenia, s ktorými sa na základe subjektívnej skúsenosti buď stotožnili, alebo k nim zaujali skôr odmietavé stanovisko.

Graf 2: Odpovede respondentov zamerané na subjektívne vnímanie cudzincov domácim obyvateľstvom

Graph 2: The answers of the respondents focused on the subjective perception of foreigners by majority population

1= súhlasím, určite áno 2= skôr áno 3= neviem, aj áno aj nie 4= skôr nie 5= nesúhlasím, určite nie

Zdroj: Autori, terénny výskum

Výrok „*Cudzinci sú v našom meste takmer neviditeľní.*“ bol zameraný na prípadný záujem majoritného obyvateľstva nadviazať spoločný dialóg medzi nimi a cudzincami. Podľa analýzy percepčného výskumu si väčšina respondentov myslí, že cudzinci sú v meste „neviditeľní“ a nesnažia sa nadviazať spojenie, ani vytvoriť si kontakty, možné nové zázemie s domácim obyvateľstvom. S týmto tvrdením sa stotožnilo viac ako 40% (abs. 33) respondentov, 32% (abs. 26) opýtaných uviedlo nerozhodnú odpoveď. Ich kontakty s majoritou sú v prípade ich uvoľnenia zo záchytného tábora obmedzené iba na kontaktné miesta ponúkaných služieb (ubytovacie zariadenia, miestny supermarket, kaderníctvo, drogéria a pod.). Nezáujem cudzincov o vytvorenie známostí a kontaktov v meste Humenné, vyplýva podľa viacerých opýtaných z krátkej doby ich pobytu (málo času na adaptovanie). Z interview tiež vyplynul, ako významný faktor nízka atraktivita mesta Humenné z hľadiska šance uplatniť sa na trhu práce, prípadne získať finančne dobre ohodnotenú prácu na lokálnej úrovni. Z toho dôvodu je formovanie pozitívnej sídelnej identity u cudzincov s mestom minimálne a tým pádom naruša princíp dlhodobej migrácie na lokálnej úrovni s danou lokalitou (Czaková, 2009). Ich cieľovými miestami sú hospodárske a priemyselné centrá západného Slovenska (v prípade SR ako cieľovej krajiny a nie iba tranzitnej), alebo pracovné trhy v krajinách západnej Európy. V prípade utečencov, ktorí sú ďalej umiestňovaní do tretích krajín, je kauzálnosť vytvárania širších multikultúrnych vzťahov minimálna.

Treba však spomenúť, že MV SR pripravuje každoročne ku dňu utečencov množstvo kultúrno-spoločenských aktivít, kde majú cudzinci v azylovom zariadení možnosť prezentovať národnú kultúru a pod. (MV SR, 2012). Snažia sa tak o vytvorenie a formovanie pozitívnych názorov u majority na problematiku zahraničnej migrácie. Chýba však bezprostrednejšie prepojenie na širšiu verejnosť.

Cudzinci z azylového zariadenia sú vnímaní ako bezproblémoví. S tvrdením „Cudzinci sú v našom meste dosť problematickou skupinou. Ich kultúrna odlišnosť vytvára samé problémy.“ nesúhlasilo 73% (abs. 60) opýtaných v približne vyrovnanom zastúpení pohlaví i vekových skupín. K formovaniu takto pozitívnej mienky prispel aj fakt, že od otvorenia záchytného tábora v Humennom nebol evidovaný závažnejší kriminálny čin zo strany cudzincov. Významnú úlohu tu však zohrala skutočnosť, že cudzinci z azylového zariadenia sú vnímaní domácim ako „neviditeľní“ a do priamych kontaktov s nimi sa dostávajú iba minimálne. Tvrdenia súvisiace so správaním sa cudzincov na verejnosti však preukázali u domácich obyvateľov miernu neistotu a pretrvávajúce predsudky.

Väčšina opýtaných neprišla priamo do kontaktu s cudzincami v meste a preto pomerne veľký podiel opýtaných nevedelo posúdiť prejavy ich správania sa na verejnosti. Takmer 70% (abs. 57) respondentov nesúhlasilo s výrokom „Cudzinci v našom meste sú arogantní a bezohľadní.“

Avšak s tvrdením „Cudzinci v našom meste sú slušní, zdvorilí a priateľskí.“ súhlasilo iba 27% (abs. 22) respondentov. Môžeme sa preto domnievať, že odpovede respondentov boli do značnej miery ovplyvnené ich subjektívnym vnútorným pocitovým vnímaním danej problematiky, kde ich mienka je dlhodobo formovaná pretrvávajúcimi predsudkami a stereotypmi vo vnímaní inakosti, najmä v súvislosti s vnímaním rómskej menšiny.

Položili sme preto priamu otázku na respondenta „Prekážajú Vám cudzinci žijúci vo Vašom meste?“, pomocou ktorej sme sa snažili odhaliť ich skutočný názor a otvorenosť v otázke prípadného formovania spoločného multikultúrneho prostredia v budúcnosti (graf 3). Takmer 34% (abs. 28) opýtaným prítomnosť cudzincov v meste prekáža. To je pomerne vysoká hodnota čo indikuje uplatňovanie neefektívnej migračnej politiky na lokálnej úrovni a slabú prepojenosť a informovanosť medzi záchytným táborom, miestnou samosprávou a verejnosťou.

Graf 3: Odpovede respondentov na otázku „*Prekážajú Vám cudzinci žijúci vo Vašom meste?*“ (členené podľa pohlavia a vekových kategórií)

Graph 3: The answers of the respondents to the statement: "The foreigners living in our town bothers me." (expressed by gender and ages)

Zdroj: Autori, terénny výskum

Prostredníctvom ďalších dvoch výrokov sme skúmali transformačné javy súvisiace s príchodom a pohybom cudzincov v rámci mesta (graf 4). Na prvý výrok „Bezpečnosť v meste sa prítomnosťou cudzincov znížila.“ nevedelo priamo odpovedať až 54% (abs. 39) opýtaných. Avšak 40% (abs. 33) respondentov uviedlo, že bezpečnosť sa ich prítomnosťou v meste nezmenila, resp. neznižila, čím prístahovalcov nevnímajú ako prípadnú hrozbu súvisiacu s nárastom kriminality.

Taktiež MV SR nezaznamenalo žiadne zvýšenie trestnej činnosti v meste. Evidovaných bolo iba niekoľko konfliktov medzi niektorými skupinami (najmä z hľadiska náboženstva, rasovej neznášanlivosti a pod.), tie sa však vyskytovali výhradne v zariadení záchytného tábora a nie v obci.

S výrokom „Príchod cudzincov zmenil tradičný charakter života v meste.“ nesúhlasilo 80% (abs. 66) respondentov. Tento fakt poukazuje opäť na „neviditeľnosť“ cudzincov vo vnímaní domáceho obyvateľstva. Určitú absenciu vidíme tiež v prepojenosti jednotlivých subjektov vo využívaní potenciálu zahraničných imigrantov a ich pozitívnej integrácii na lokálnej úrovni.

Posledná otázka bola zameraná na zistenie vplyvu umiestnenia azylového zariadenia, resp. príchod cudzincov do mesta na kvalitu života domácich obyvateľov. Väčšina respondentov (71%; abs. 58) sa vo svojich odpovediach priklonila k názoru, že ani umiestnenie azylového zariadenia, ani zvýšený počet cudzincov v meste neovplyvnil kvalitu ich života, 26% (abs. 21) nevedelo daný vplyv posúdiť (graf 5). Nakoľko sú priame vplyvy na kvalitu života minimálne, snažili sme sa preskúmať oblasť nepriamych vplyvov (zamestnanosť, ceny nehnuteľností a pod.).

Graf 4: Odpovede respondentov na tvrdenia skúmajúce transformačné javy súvisiace s cudzincami na modelovom území mesta Humenné (členené podľa pohlavia)

Graph 4: The answers of the respondents to the statements about transformations associated with foreigners in the model area of Humenné town (expressed by gender)

Zdroj: Autori, terénny výskum

Väčšina z nich pozitívne videla najmä priestor vo vytvorení nových pracovných miest. Avšak ako uvádza Krempaský (2006), z podaných 800 žiadostí, bola poskytnutá práca iba 35 osobám. Umiestnenie záchytného tábora nemalo vplyv ani na cenotvorbu nehnuteľností v jeho bezprostrednej blízkosti. Podľa neoficiálnych údajov miestnej realitnej kancelárie ceny nehnuteľností v tejto lokalite nezaznamenali žiaden pokles a plne reflektovali vývoj cien nehnuteľností v meste. Dokonca bolo zaznamenané ich zvyšovanie, nakoľko sa jedná o centrum mesta (kompenzačná poloha centra mesta).

Graf 5: Odpovede respondentov na otázku „Ovplyvnilo umiestnenie azylového zariadenia / príchod cudzincov do mesta kvalitu Vášho života?“ (členené podľa pohlavia a vekových kategórií)

Graph 5: The answers of the respondents to the question: "Does the location of asylum center / foreigners coming into the town affect the quality of your life?" (expressed by gender and ages)

Zdroj: Autori, terénny výskum

Záver

Prostredníctvom kvantitatívneho výskumu sme sledovali na vzorke 82 respondentov názory a postoje k problematike zahraničnej migrácie a celkovo vnímania diverzity domácim obyvateľstvom. Modelovým územím bolo mesto Humenné, ktoré sme vybrali zámerne z dôvodu umiestnenia azylového zariadenia MV SR v roku 2006. Lokalizácia záchytného tábora v blízkosti centrálnej časti mesta ako i prípadné vzájomné interakcie s cudzincami boli spočiatku pre väčšinu obyvateľov Humenného neprijateľné. Na základe analýzy percepčného výskumu môžeme konštatovať, že obyvatelia mesta Humenné ešte stále nie sú úplne pripravení naplno akceptovať inakosť. Prítomnosť cudzincov a azylového zariadenia už síce vnímajú ako každodennú súčasť mesta, ale ešte stále nie sú vnútorne vyrovnaní s predsudkami, ktoré ich sprevádzali v období zriaďovania záchytného tábora. Vo veľkej miere je to spôsobené nedostatočným využívaním

potenciálu cudzincov v smere k domácejmu obyvateľstvu. Istú úlohu to zohráva i slabá informovanosť o cudzincoch, o ktorú však prejavilo záujem iba 24% respondentov. Cudzincov vnímajú ako „neviditeľných“, ktorí sa nesnažia nadviazať sociálne väzby s majoritou a priamy kontakt s nimi je obmedzený iba na miesta ponúkaných služieb. Prevažná väčšina opýtaných ich vníma ako bezproblémovú skupinu, ktorá nenaruša bezpečnosť v meste. I napriek tomu však 34% respondentov ich prítomnosť v meste neustále prekáža.

Príspevok bol spracovaný v rámci projektu UGA VII/4/2011 Vnímanie prejavov zahraničnej migrácie a integrácie cudzincov majoritným obyvateľstvom Slovenska.

Literatúra

- Czaková, G. 2009.** Teoretické východiská sídelnej identity. In: Geografické štúdie : Geographical Studies. roč. 13, 2009, č. 2, s. 16-27. ISSN 1335-9445
- Krempaský, J. 2006.** Nežiaduci susedia. [online]. [cit. 2012.1.16.] Dostupné na internete: http://www.czsk.net/dotyky/7_2006/susedia.html
- MV SR, 2012.** [online]. [cit. 2012.1.10.] Dostupné na internete: http://www.minv.sk/?kontakty_migracny_urad
- TASR, 2006.** V Humennom otvoria tábor pre azylantov. [online]. [cit. 2012.1.12.] Dostupné na internete: http://spravy.pravda.sk/v-humennom-otvorita-tabor-pre-azylantov-fcg-sk_regiony.asp?c=A060608_132332_sk_regiony_p04
- Veselovský, J. 2008.** Perception of poverty in district Nitra. In: Geography in Czechia and Slovakia : Theory and Practice at the Onset of 21st Century. roč. 2008, s. 381-387. ISBN 978-80-210-4600-9
- Veselovský, J. 2009.** Percepčia chudoby z hľadiska príjmov v okrese Nitra. In: Geografické štúdie : Geographical Studies. roč. 13, 2009, č. 13, s. 80-88. ISSN 1337-9445

MANIFESTATION OF THE FOREIGN MIGRATION AND ITS PERCEPTION BY THE MAJORITY POPULATION ON THE MODEL AREA OF HUMENNÉ TOWN

Summary

Through the quantitative research in the model area of Humenné town we observed on a sample of 82 respondents the opinions and the attitudes to the issue of international migration and perception of the diversity of majority population. On the basis of the analysis of perceptive research we can conclude, that people living in Humenné town are still not quite ready to accept the otherness. Majority population perceived the presence of foreigners and asylum center as a daily part of the city, but they are still not internally lined up with the prejudices that

accompanied them during the establishment of asylum center. Foreigners are perceived by majority as "invisible", which are did not establish any social ties with the majority and direct contact with them is limited just into the places of service. As their interactions are minimal, majority perceived their as a seamless group. The majority of respondents also confirmed that the security was not reduced by the arrival of foreigners in the city. Although to the 34% of respondents constantly interfere the presence of foreigners in the city.

Mgr. Michal Bilic; Doc. RNDr. Alfred Krogmann, PhD.

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre

Tr. A. Hlinku 1, 949 74 Nitra

E – mail: michal.bilic@ukf.sk; akrogmann@ukf.sk